

КРИТЕРИИ ЗА АНАЛИЗ НА УЧЕБНИЦИ ПО ТЕХНОЛОГИЧНО ОБУЧЕНИЕ – ОБОБЩАВАНЕ НА СТУДЕНТСКИ ОПИТ

Катя Симеонова

Общ контекст

Сред съвременната педагогическа общност се разпространява убеждение, че учебниците представляват отправна точка за стимулиране и провокиране на творческите урочни дейности както на учителя, така и на учениците (2). Те са в по-голяма степен съвременни източници на идеи и дейности и в по-малка – материал за преподаване и усвояване. Единството на дейностите в образователния процес предполага перспективата те да се възприемат като своеобразна рамка, която трябва да бъде правилно „прочетена” от всеки учител и след това правилно адаптирана за посрещане на познавателните потребности на учениците (1, 6). Тази гледна точка представя визията за един обобщен модел относно функцията на учебниците да повишават ефективността на дейността на учителя, която от своя страна да рефлектира върху ефективността на учебната дейност на учениците.

Съвременният образователен процес разчита много на учебниците като източник на познание за учениците от първостепенно значение. В днешните социални условия повече от всякога се обръща внимание на важността на това дали на учениците се предоставят възможно най-добрите учебници и учебни помагала. Това личи още от кориците на учебниците, от качеството на хартията, от графичния дизайн върху страниците, от разнообразната информация, представена чрез структурата на темите по учебните предмети.

Формирането на критично и отговорно отношение към избора на средства за организацията на образователния процес е от значение в условията на пазарна икономика. Дали студентите – бъдещи учители успяват да изградят чрез академичната си подготовка такова отношение към основните източници на познание в класната стая на съвременното училище? Този въпрос представлява предизвикателство за преподавателите в педагогическите специалности.

През учебните 2005/06 и 2006/07 години бе проведено емпирично изследване, чиято основна цел бе да се направи анализ на учебници по домашен бит и техника от студентите от специалностите ПНУП, НУП-ЧЕ, НУП-РЕ и НУП-ФВ на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий” с цел подготовка на портфолио за формиране на текуща семестриална оценка по учебната дисциплина методика на бит и техника в началното училище. Предвид организацията на учебния академичен процес, извънаудиторната задача за писмен анализ на учебници по технологично обучение послужи на две основни цели:

1. Спомогна за развитие у студентите на т.н. висши нива по отношение на таксономията на учебните цели на Б. Блум – анализ, синтез и оценка;

2. Съдейства за формиране на холистична визия за учебния предмет чрез проследяването на последователни теми от учебното съдържание.

В статията се обобщават 67 студентски разработки. Представят се обособени от автора на предложеното изследване основни групи критерии и съответните им показатели, формирани въз основа на студентските анализи. Прави се опит да се допълнят показателите.

В обобщението са включени анализите на учебниците по домашен бит и техника за втори, трети и четвърти клас на издателство „Бит и техника”, гр. Варна, поради преобладаващия брой в студентските разработки (2, 3, 4).

Описание на изследването

Анализът на 16 последователни теми от учебното съдържание по домашен бит и техника в един от четирите класа на началното училище беше поставен като извънаудиторна задача в началото на семестъра. Целта бе да се направи контент-анализ с елементи на оценяване на учебното съдържание от педагогическа (предимно познавателна) и житейска (предимно функционална и поведенческа) гледна точка. На студентите се даде възможност за избор на организацията на анализа – в диади или чрез индивидуална дейност в зависимост от предпочитанията. Към анализа на студентските разработки бе приложен системно-структурен подход, който бе подпомогнат от предоставените на студентите десет основни опорни точки.

Основните точки за анализ на темите бяха следните:

1. Тема
2. Обобщена тема
3. Изделие и анализ на конструкцията
4. Очаквани резултати на ниво обобщена тема
5. Очаквани резултати на ниво учебна програма
6. Информационен блок
7. Технологичен блок
8. Допълнителна задача
9. Какво ми хареса в темата и защо
10. Какво не ми хареса в темата и защо

Предвид преобладаващата опитно-изследователска стратегия на технологично обучение в началния етап на основната образователна степен, под допълнителна задача в студентските анализи се разбира всяка дейност, свързана с тестване на модела или провеждане на опити за изследване свойствата на материали или установяване на зависимости между явления.

Чрез последните две основни точки на анализа се търсеше степента на формираност на уменията на студентите да се оценява заслугата на предложената от авторите на учебника тема по отношение усвояване на знания по учебния предмет, развитие на общотрудови, конкретно-трудови и общи интелектуални умения, формиране на положително отношение към техниката, технологиите и технологичното обучение, както и оценяване на значението на предложената учебна тема в тези отношения. При осъществяването на анализа на темите се ползват учебните програми по домашен бит и техника за първи, втори, трети и четвърти класове, за да се изгради по-пълна представа към учебника като основно познавателно средство в образователния процес и като средство, което отговаря на основни стандарти и критерии по учебния предмет домашен бит и техника – основна визия предвид предметното обучение в началния етап на основната образователна степен в българското училище.

При обработването на студентските анализи обективно и безпристрастно се отчиташе все още изграждащото се професионално отношение на

студентите – бъдещи начални учители към функцията и ролята на учебниците и учебните помагала в образователния процес.

Обособените по-нататък в текста критерии са формирани след обработката на студентските мнения по девета и десета точка на анализите.

Показателите са формулирани въз основа на конкретни студентски предложения по отделните теми от учебното съдържание.

Резултати от изследването

Въз основа на проведеня анализ на студентските разработки се обособяват следните групи критерии и показатели към тях, които студентите имплицитно формулират чрез анализа по отделните теми:

Критерий № 1:

Учебникът спомага за развитие на висши когнитивни умения у учениците.

Показатели към Критерий № 1:

– Предлага възможности за развитие на детските интереси в областта на съвременните технологии както в исторически, така и в съвременен аспект.

– Предлага източници за задоволяване на детските интереси в областта на съвременните технологии.

– Предлага възможности за вземане на решения и за правене на избор, както и за оценяване на последствията от избора на учениците.

– Предлага възможности за провеждане на изследователска дейност – правене на опити за изпитване свойства на материали, установяване на зависимости, тестване на модели.

– Предлага идеи и дейности, които разширяват житейския и познавателен опит на учениците.

– Предлага възможности за развитие на основни мисловни умения у учениците, като.

- формиране на понятия;
- решаване на задачи;
- изследване на възможности.

С цел по-пълното обособяване на показатели към формираните с учебна цел критерии за анализ на учебници се предлагат допълнителни показатели, които не са идентифицирани от студентите, но идеи за които могат да бъдат открити в множество урочни единици в учебниците.

Към обособените въз основа на студентските анализи показатели към критерий №1 могат да се допълнят следните:

1. Към показател **“Предлага възможности за развитие на основни мисловни умения у учениците”** студентите не са включили следните видове мислене, за развитието на които съществуват предпоставки в съдържанието на анализирани теми и учебници:

- Идентификация на понятия
- Интерполация
- Екстраполация
- Проверка на хипотеза
- Импровизиране
- Рефлексивна дейност
- Умствена репетиция преди реално действие
- Проектиране
- Продуциране на асоциации.

2. По отношение на висшите когнитивни умения студентите не са включили възможността чрез учебните технологични дейности, представени на страниците на учебниците, да се развива волевото внимание на учениците. В този смисъл може да се предложи следния показател към критерий № 1:

● **Предлага възможности за развитие на волевото внимание на учениците.**

Критерий № 2:

Учебникът спомага за постигането на основни образователни цели на технологичното обучение в 1.-4. клас.

Показатели към Критерий № 2:

- Затвърждава знанията за техниката и технологиите
- Разширява знанията за техниката и технологиите
- Формира конкретнотрудови и общотрудови умения у учениците
- Развива конкретнотрудови и общотрудови умения у учениците
- Спомага за формиране на позитивно отношение към труда, техниката и технологиите
- Спомага за развитие на основни качества на личността като организираност, прецизност, изпълнителност, инициативност и др.
- Съдейства за формиране на съвременно отговорно и етично отношение към технологията, нейното използване и опазването на околната среда

– Съдейства за формиране на положително отношение към професиите в обществото, собствения труд и труда на другите.

Критерий № 3:

Учебникът стимулира развитието на собственото познание и самоосъзнаването на учениците.

Показатели към Критерий № 3:

– Предлага възможности за използване на разнообразни материали и мултисензорни дейности, които стимулират и развиват сетивата на учениците

– Предлага възможности за осъзнаване на последователности от движения, действия, манипулации и операции с инструменти и приспособления

– Предлага възможности на учениците да използват собствения познавателен и житейски опит.

Критерий № 4:

Учебникът развива елементи на комуникативна компетентност чрез уменията за говорене и четене на книжовен български език на учениците.

Показатели към Критерий № 4:

– Предлага възможности за самостоятелно четене на текстове;

– Предлага възможности за четене на елементи на конструкторска и технологична документация;

– Предлага възможности за групови дискусии и обмяна на мнения и предложения между учениците и между учениците и учителя.

Критерий № 5:

Учебникът задоволява основни потребности на учениците.

Показатели към Критерий № 5:

– Чрез предложени за изработване изделия учебникът задоволява потребностите на учениците от телесно движение

– Предлага разнообразни задачи, като формира и/или удовлетворява потребност от разнообразие, любопитство, любознателност

– Предлага възможности за групов дейност, като задоволява потребност от общуване и партньори в съвместна дейност.

Към обособените въз основа на студентските анализи показатели към Критерий №5 могат да се допълнят следните, които не могат да се идентифицират от студентите:

• *Чрез материализацията на технологичната дейност (изработване на изделие), учебникът предлага възможности за удовлетворяване на потребност от преживяване на ученика като единен субект;*

• *Представя възможности за удовлетворяването на основни психични функции.*

Заклучение

По отношение на отговорността, с която студентите подхождат към поставената извънаудиторна задача за анализ на теми от учебното съдържание по домашен бит и техника, може да се съди по степента на обобщеност на извлечените критерии и показатели. Една добра професионална дейност в условията на пазарно стопанство означава в обучението на студентите-бъдещи учители да се включват дейности, които развиват компетенции и от областта на оценяването, в това число оценяване на учебници и учебни помагала.

Обобщението на опита за систематизация на критериите, въз основа на които студентите оценяват теми от учебното съдържание по домашен бит и техника, не претендира за изчерпателност. Чрез него се представя един стремеж към изграждане на адаптивни млади специалисти в сферата на образованието с много добра функционална грамотност и критична позиция по отношение на основните средства в образователния процес.

Предложеният текст обобщава опит от една учебна дисциплина, но той би могъл да се разшири чрез по-комплексно изследване на студентските мнения и оценки, за да се изгради професионално и отговорно отношение към учебниците като основни средства за обучение и образование. Формирането на култура на безпристрастно и професионално оценяване на съвременни педагогически средства е отговорен и продължителен процес, който започва с академичната подготовка на студентите в педагогическите факултети. Една задача за бъдещо изследване е обединяване усилията на специалисти по отношение на изграждане на система от общи критерии за оценяване на учебници и учебни помагала, които да формират критично и отговорно отношение у бъдещите педагози на първо място към собствената дейност.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Алан, 1997*: Allan, D. The Secrets of In-Service Training. *NovELTy* 4/1 (March), British Council, Hungary, Pecs., 1997.
2. *Кънингсуърт, 1984*: Cunningsworth, A. Evaluating and Selecting ELT Materials. Heinemann, Oxford, 1984.
3. *Николова, 2003*: Николова, Т. и др. Учебник по домашен бит и техника II клас. Варна, Бит и техника, 2003.
4. *Николова, 2004*: Николова, Т. и др. Учебник по домашен бит и техника III клас. Варна, Бит и техника, 2004.
5. *Николова, 2005*: Николова, Т. и др. Учебник по домашен бит и техника IV клас. Варна, Бит и техника, 2005.
6. *Олрайт, 1990*: Allwright, D. What Do We Want Materials For? *ELT Journal*, 36/1, OUP, Oxford, 1990.

КРИТЕРИИ ЗА АНАЛИЗ НА УЧЕБНИЦИ ПО ТЕХНОЛОГИЧНО ОБУЧЕНИЕ – ОБОБЩАВАНЕ НА СТУДЕНТСКИ ОПИТ

КАТЯ СИМЕОНОВА

Резюме

В статията се дискутира обобщен принос на студентски анализи на учебници по технологично обучение в 1.–4. клас на основната образователна степен по отношение на критерии за оценяване на учебниците и показатели към тях. Очертани са значими детайли. Някои критерии са допълнени, където това е възможно и уместно. Предлагат се аспекти за бъдещо изследване по темата.

EVALUATION CRITERIA OF TECHNOLOGY EDUCATION TEXTBOOKS – SUMMARY OF UNDERGRADUATES' ANALYSES

KATYA SIMEONOVA

Summary

The article discusses the contribution of undergraduates' analyses of technology education textbooks with relation to evaluation criteria and their indexes. Significant details are outlined. Some criteria are expanded. A suggestion for further research is provided.